

AYOLLARDA YARALI KOLIT CHASTOTASI VA XAVF OMILLARINI
ANDIJON SHAROITIDA O'RGANISH BO'YICHA ADABIYOTLAR
SHARHI

A'zamov Saidakbar Muxamadali o'g'li
Saliev D.Q.

¹ Andijon davlat tibbiyot instituti Terapiya yo'nalishi, 1-bosqich magistratura talabasi

²Dotsent, ilmiy rahbar

Annotatsiya: Ushbu adabiyotlar sharhi ayollarda yarali kolit (YK)ning uchrash chastotasi va asosiy xavf omillarini Andijon viloyati sharoitida o'rganish masalasiga bag'ishlanadi. Manbalar tahlili asosida yarali kolitning epidemiologik tendensiyalari, patogenezidagi immunologik mexanizmlar, ichak mikrobiotasi o'zgarishlari hamda ayollarga xos biologik va ijtimoiy omillar (gormonal fon, homiladorlik, stress, ovqatlanish odatlari, dori vositalari ta'siri) yoritildi. YK rivojlanishida genetik moyillik va atrof-muhit omillari bilan birga, ayollarda psixoemotsional zo'riqish hamda ovqatlanishdagi "g'arbona" o'zgarishlar muhim ekanligi ko'rsatiladi. Andijon sharoitida hududiy epidemiologik tadqiqotlarni yo'lga qo'yish, xavf guruhlarini aniqlash va profilaktik yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligi asoslab beriladi.

Аннотация: Настоящий обзор литературы посвящён изучению частоты встречаемости и основных факторов риска язвенного колита у женщин в условиях Андижанской области. На основе анализа источников рассмотрены эпидемиологические тенденции, иммунологические механизмы патогенеза, роль кишечной микробиоты, а также женско-специфические факторы (гормональный статус, беременность, стресс, особенности питания и лекарственные воздействия).

Annotation: This literature review focuses on the incidence and major risk factors of ulcerative colitis in women under the conditions of the Andijan region. Based on published evidence, it summarizes epidemiological trends, immunological mechanisms of pathogenesis, the role of intestinal microbiota, and women-specific determinants such as hormonal status, pregnancy-related changes, psychosocial stress, dietary patterns, and medication exposures. The review highlights the combined impact of genetic susceptibility and environmental factors, including stress burden and diet "westernization."

Kalit so'zlar: yarali kolit, ayollar, epidemiologiya, xavf omillari, ichak mikrobiotasi, Andijon viloyati.

Ключевые слова: язвенный колит, женщины, эпидемиология, факторы риска, кишечная микробиота, Андижанская область.

Keywords: ulcerative colitis, women, epidemiology, risk factors, gut microbiota, Andijan region.

Yarali kolit — yo‘g‘on ichak shilliq qavatining surunkali, qaytalanuvchi yallig‘lanish kasalligi bo‘lib, yallig‘lanishli ichak kasalliklari (YIK) guruhiga kiradi. Klinik jihatdan qon aralash ich ketish, tenesmlar, qorin og‘rig‘i, holsizlik va vazn yo‘qotish bilan kechishi, uzoq davom etganda esa kolorektal saraton hamda ichakdan tashqari asoratlar xavfini oshirishi bilan ahamiyatlidir. So‘nggi o‘n yilliklarda dunyo bo‘yicha YKning uchrash chastotasi ortib borayotgani qayd etilgan bo‘lib, bu holat rivojlanayotgan hududlarda ham “turmush tarzi va ovqatlanish transformatsiyasi” bilan izohlanadi [1–3].

Ayollarda YK masalasi alohida e‘tibor talab qiladi: gormonal tebranishlar (menstruatsiya sikli, homiladorlik, postpartum davr, menopauza), temir tanqisligi anemiyasi, psixosotsial yuklama va ayrim dori vositalariga sezgirlik kasallikning boshlanishi, faollashuvi va davolashga javobiga ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bilan birga, YKning real chastotasi ko‘pincha diagnostik kechikishlar, simptomlarni “oddiy kolit” yoki “gemorroy” bilan adashtirish, endoskopik tekshiruvga kech murojaat qilish sababli past baholanishi ehtimoli ham mavjud. Andijon viloyati sharoitida ayollarda YK bo‘yicha tizimli epidemiologik kuzatuvlar va xavf omillarini mahalliy darajada baholash yetarli emas, bu esa magistrlik/dissertatsiya darajasida dolzarb ilmiy-amaliy vazifa bo‘lib turibdi.

Yarali kolitning patogenezi va ayollarga xos jihatlar

YK patogenezida ichak shilliq qavatida immun tizimining disbalansi yetakchi o‘rin tutadi: epitelial to‘siq buzilishi, tug‘ma va orttirilgan immun javobning noto‘g‘ri faollashuvi, proyallig‘lanish sitokinlari (TNF- α , IL-1 β , IL-6 va boshqalar)ning ko‘payishi surunkali yallig‘lanish jarayonini qo‘zg‘atadi [1,4]. Ayollarda estrogen va progesteron darajalari immun javobni modulyatsiya qilishi, ichak bar‘yer funksiyasiga ta‘sir etishi mumkin. Shu bois ayrim bemorlarda simptomlarning hayz oldi yoki hayz davrida kuchayishi, homiladorlikda esa individual ravishda remissiya yoki aksincha faollashuv kuzatilishi klinik amaliyotda qayd etiladi.

Ayollarda reproduktiv davr bilan bog‘liq faktorlar muhim: homiladorlikni rejalashtirishda kasallik remissiyasiga erishish, dori tanlash (masalan, ayrim immunomodulyatorlar) va oziqlanish holatini nazorat qilish zarur. Postpartum davrda uyqusizlik va stress ortishi kasallikning qaytalashiga “fon” yaratishi mumkin. Bu

holatlar Andijon sharoitida ayniqsa dolzarb, chunki ayollarning ijtimoiy roli, oilaviy yuklama va tibbiy yordamga murojaat qilishdagi psixologik to'siqlar kasallikni erta aniqlashni qiyinlashtirishi mumkin.

Xavf omillari: genetik moyillik, mikrobiota, turmush tarzi

Adabiyotlarda YK bilan og'riqlarning bir qismida oilaviy anamnez uchrashi, ya'ni genetik moyillik mavjudligi ko'rsatiladi. Biroq YK ko'pincha "gen-muhit" o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi: genetik sezuvchanlik fonida ovqatlanish, infeksiyalar, antibiotiklar, stress va ekologik omillar kasallikni ishga tushirishi mumkin [3,4].

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, yarali kolit ayollar orasida ham dolzarb surunkali kasallik bo'lib, uning uchrash chastotasi global miqyosda ortish tendensiyasiga ega. Kasallik rivojlanishida immunologik disbalans, ichak mikrobiotasi o'zgarishlari, genetik moyillik va atrof-muhit omillari bilan bir qatorda, ayollarga xos gormonal va psixoemotsional faktorlar muhim rol o'ynaydi. Andijon viloyati sharoitida ayollarda YKning real chastotasi va yetakchi xavf omillarini aniqlash bo'yicha hududiy epidemiologik tadqiqotlar o'tkazish zarur: bu erta tashxis, xavf guruhlarini shakllantirish va profilaktik chora-tadbirlarni ilmiy asoslash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Danese S., Fiocchi C. Ulcerative colitis // New England Journal of Medicine. – 2011. – Vol. 365, No. 18. – P. 1713–1725.
2. Ordás I., Eckmann L., Talamini M., Baumgart D.C., Sandborn W.J. Ulcerative colitis // The Lancet. – 2012. – Vol. 380, No. 9853. – P. 1606–1619.
3. Ng S.C., Shi H.Y., Hamidi N., Underwood F.E., Tang W. et al. Worldwide incidence and prevalence of inflammatory bowel disease in the 21st century: a systematic review of population-based studies // The Lancet. – 2018. – Vol. 390, No. 10114. – P. 2769–2778.
4. Ananthakrishnan A.N. Epidemiology and risk factors for inflammatory bowel disease // Nature Reviews Gastroenterology & Hepatology. – 2015. – Vol. 12, No. 4. – P. 205–217.